

การพัฒนาแผนแม่บทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดภูเก็ต
MASTER PLAN DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE MANAGEMENT OF
COMMUNITY BASED TOURISM IN PHUKET

อรไท ครุฑเวช¹, วสันต์ จันทร์ประสิทธิ์²
วรพจน์ ตรีสุข³, วริสา ราชกิจชอบ⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนแม่บทการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาและจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตในระยะ 5 ปี (2561 - 2565) เพื่อเสนอเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนจังหวัดภูเก็ตให้กับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดภูเก็ตซึ่งยังไม่เคยมีการจัดทำมาก่อน โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือหลักคือการสนทนากลุ่มการลงพื้นที่ศึกษาอย่างมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เอกสาร ประชากรในการศึกษาคือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต 7 ชุมชนตามประกาศของจังหวัดภูเก็ตในปี พ.ศ. 2559 และใช้การวิเคราะห์แก่นสาระในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตมีศักยภาพด้านทรัพยากรที่หลากหลายโดดเด่น และสมาชิกชุมชนมีจิตบริการ มีจุดอ่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก งบประมาณ และการประชาสัมพันธ์ โดยมีนโยบายของรัฐและชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ตเป็นโอกาสและค่านิยมของนักท่องเที่ยว การแข่งขันและความไม่มั่นคงของนโยบายรัฐเป็นข้อจำกัดหลัก การวิจัยนี้ได้พัฒนาร่างแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต อันประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ และโครงการตามยุทธศาสตร์ 27 โครงการย่อย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภูเก็ตต่อไป

คำสำคัญ: แผนแม่บท การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภูเก็ต

Abstract

¹ Corresponding author

² สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

³ สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและบริการ (หลักสูตรนานาชาติ) วิทยาลัยการท่องเที่ยวนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

⁴ สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวทางทะเล วิทยาลัยการท่องเที่ยวนานาชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

This research on developing a master plan for sustainable management of community-based tourism in Phuket aims at examining the potential of community-based tourism in Phuket, as well as, approaches to its development and management in order to propose a five-year tentative master plan (2018-2022) to the Phuket Office of Tourism and Sports. This research employed qualitative research methods in which the main research instruments were focus group interviews, collaborative fieldwork with the Phuket Community Based Tourism Network, and document analysis. The sample consisted of seven groups from the Phuket Community Based Tourism Network as officially proclaimed by the Phuket Provincial Office in 2016. Thematic analysis was used for data analysis. The findings highlighted the outstanding potential of community-based tourism in Phuket which includes the diversity of tourism resources and hospitable community members. Its weaknesses were unreadiness of tourist facilities, inconsistent funding support, and insufficient promotional activities. Its opportunities involved the current governmental tourism policies and the well-built reputation of the tourism industry in Phuket. In contrast, the crucial

threats were the changing needs of current tourists and increasing global competition. This research proposed a tentative master plan for sustainable management of community-based tourism in Phuket with seven main strategies and 27 strategic projects for its development and enhancement.

Keywords: Master Plan, Community Based Tourism, Sustainable Tourism, Phuket

บทนำ

การวางแผนคือกระบวนการที่ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ตลอดจนระบุและประเมินวิธีการที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งในหลาย ๆ กิจกรรมที่ต้องมีการวางแผนและต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันจากหลาย ๆ ฝ่าย การวางแผนการท่องเที่ยว ผู้วางแผนจะต้องพิจารณาถึงทรัพยากรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลาดนักท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ ในการวางแผนการท่องเที่ยวยังต้องพิจารณาแง่มุมทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมที่มีส่วนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งนี้ เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและซับซ้อนกันของหน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบดำเนินงานพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังเกี่ยวเนื่องกับการใช้ทรัพยากรของพื้นที่ และกิจกรรมใหม่ ๆ ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอาจจะไม่มี

ประสบการณ์เพียงพอที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และยั่งยืน

โดยทั่วไปแล้วในการการวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นควรต้องมีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับประเทศและระดับภาค แผนพัฒนาการท่องเที่ยวนี้ต้องสัมพันธ์กับนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยว แผนพัฒนาโครงสร้าง มาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวก องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในระดับภูมิภาคหรือระดับจังหวัดควรมีรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว และรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อสามารถกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยว และวิธีการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดรวมถึงการพิจารณาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้สำหรับอนาคต ตลอดจนด้านสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดระหว่างการท่องเที่ยวกับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาในทุกภาคที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยมีการกระจายผลประโยชน์เหล่านี้ลงไปสู่ชุมชน ในขณะเดียวกันก็ลดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวได้

การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยปราศจากการวางแผนที่รอบคอบและรัดกุม มักจะก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวได้ ปัญหาที่เกิดขึ้น

มักจะนำความเสียหายและความเสื่อมโทรมมาสู่ชุมชนแหล่งท่องเที่ยว และความไม่พึงพอใจของนักท่องเที่ยวอันจะส่งผลต่อการตลาดการท่องเที่ยว และส่งผลทำให้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจลดต่ำลง พื้นที่การท่องเที่ยวที่ไม่มีการควบคุมปัญหาและผลกระทบจากการท่องเที่ยวจะไม่สามารถแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนั้น การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในทุกระดับจึงมีความสำคัญที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้จากหลายรูปแบบ เช่น ทฤษฎี แนวปฏิบัติ กรณีศึกษา และการศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากพื้นที่อื่น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้มีการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น ๆ ยังมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงและทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยวได้ดำเนินการไปแล้วเพื่อการพัฒนา รักษาตลาด และเพื่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวของตนเอง

จังหวัดภูเก็ตมีนักท่องเที่ยวมากกว่า 13.2 ล้านคน ในปี 2559 (กรมการท่องเที่ยว, 2560) โดยจำนวน 2 ใน 3 คือ ชาวต่างชาติ การเติบโตด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต ที่สร้างรายได้ให้จังหวัดปีละกว่า 4 แสนล้านบาท ทั้งนี้ จังหวัดภูเก็ตมีวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดในระยะยาว (ปี 2561 - 2564) โดยกำหนดให้เป็นโมเดลต้นแบบที่จะยกระดับสู่เมืองท่องเที่ยวนานาชาติอย่างแท้จริง ทั้งนี้ วิสัยทัศน์ดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่จะสร้างให้จังหวัดภูเก็ตเป็น quality leisure destination

หรือแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อที่จะพัฒนาจังหวัดภูเก็ตให้เป็นเมืองนานาชาติ และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย 4M 2S ของจังหวัดภูเก็ต กล่าวคือ 1) ขับเคลื่อนให้ภูเก็ตเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางทะเล หรือมารีน่า ฮับ 2) ศูนย์กลางทางการแพทย์ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสปา หรือเมดิคัล ฮับ 3) ศูนย์กลางไมซ์ ซิตี้ ของอันดามัน 4) ศูนย์กลางการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและศูนย์การศึกษานานาชาติ(manpower development) 5) เมืองท่องเที่ยวระดับโลกที่มีความทันสมัยในทุกด้าน หรือสมาร์ท ซิตี้ และ 6) การเป็นเมือง Sport Tourism หรือเมืองท่องเที่ยวเชิงกีฬา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการ เตรียมพร้อมในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดให้มีความเป็นนานาชาติ ได้มาตรฐานและพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในระดับชาติและนานาชาติต่อไป

แม้ว่านักท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตนิยมให้ความสนใจหรือไปท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทะเลหรือชายหาด แต่นักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และการดำรงชีวิตของชุมชน เช่น เมืองเก่าที่มีศิลปะการก่อสร้างที่เป็นชิโนโปรตุกีส วัด สถานที่ทางประวัติศาสตร์ของเมือง วิถีชีวิตชุมชน อาหารท้องถิ่น และการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของสำนักงานจังหวัดภูเก็ต (2560) พบว่า ลักษณะการท่องเที่ยววัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนไม่เป็นที่นิยม เนื่องจากสาเหตุ 5 ประการ คือ 1) สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชุมชน แหล่งศิลปวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ ขาดความพร้อมในการรองรับ

นักท่องเที่ยว 2) นักท่องเที่ยวไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว 3) ชุมชนไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 4) ขาดการบริหารจัดการของคณะกรรมการในระดับชุมชน และ 5) ขาดการประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไม่มีประสิทธิภาพ

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตที่ยังไม่เคยมีการดำเนินการมาก่อน เพื่อสร้างความพร้อมและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตลอดจน เพื่อเพิ่มความหลากหลายทางการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2564 ที่กำหนดวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่สังคมทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การจัดทำแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังสอดคล้องกับความต้องการของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดภูเก็ต สำนักงานจังหวัดภูเก็ต และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตที่เล็งเห็นความสำคัญของการมีแผนแม่บทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัด ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวโดยเน้นการศึกษาสภาพแวดล้อมและทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่คำนึงถึงการจัดการแบบองค์รวม การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน และการพัฒนาความสามารถบุคลากรเพื่อรับมือกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของการ

ท่องเที่ยวได้ โดยแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตจะเป็นยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติให้สามารถบรรลุตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ได้ และยังสามารถคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับภาคชุมชนท้องถิ่น และเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดภูเก็ตในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาและจัดทำแผนแม่บทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนให้กับสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดภูเก็ตเพื่อเสนอเป็นแผนระดับจังหวัดต่อไป

การทบทวนวรรณกรรม

คำนิยามของคำว่า “การวางแผน” นั้นมีอยู่มากมาย ขึ้นอยู่กับประเด็นสำคัญที่ต้องการเน้น รวมถึงระดับและประเภทของงานที่จะวางแผน การวางแผนโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง การจัดการบริหารที่เกี่ยวกับการเตรียมกิจกรรมที่จะทำในอนาคต การจัดการวางแผนเกี่ยวข้องกับการกำหนดวัตถุประสงค์ระยะสั้นและระยะยาว การกำหนดนโยบาย วิธีดำเนินการ และแผนงาน การเตรียมวิธีการและการควบคุมงบประมาณ (Carmon and Fainstein, 2013) โดยการวางแผนจะประกอบไปด้วยส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ และการกำหนดแนวทางการกระทำ หรือแผนงานต่าง ๆ ที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อที่จะให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์เหล่านั้น

การวางแผนเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามที่จะทำนายและควบคุมอนาคต จุดประสงค์ของการวางแผน จึงมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ 1) การควบคุมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่พึงประสงค์ ในที่นี้คือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อาจกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ของการวางแผนก็คือ การปรับปรุงงานให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 2) การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การวางแผนจะช่วยให้งานต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีระบบ ประหยัด และสอดคล้องกับความต้องการของส่วนรวมให้มากที่สุด 3) การแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยใช้ความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์ต้นเหตุและคาดการณ์ถึงผลที่จะตามมา แล้วกำหนดทางเลือกที่ดีที่สุดในการจัดปัญหาที่ต้องการ (ชิรวัดน์ นิเจนตร, 2542) จึงอาจสรุปได้ว่า การวางแผนเป็นการเตรียมการล่วงหน้าที่จะทำกิจกรรมหรือดำเนินการอย่างไร จึงจะบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และวัตถุประสงค์ของการวางแผนก็คือการแก้ปัญหการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ และการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า

โดยทั่วไปแล้ว องค์ประกอบของแผนออกเป็น 5 องค์ประกอบ ตามที่ Hall (2008) ได้แจกแจงเอาไว้ คือ 1) จุดมุ่งหมาย คือ การระบุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ 2) วิธีการ คือ การเลือกนโยบาย แผน วิธีดำเนินงาน และวิธีปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ 3) ทรัพยากร คือ การกำหนดประเภทและปริมาณทรัพยากรที่ต้องการ วิธีการที่จะจัดหาและจัดสรร

ให้แก่กิจกรรมต่าง ๆ 4) การดำเนินงาน คือการกำหนดวิธีการตัดสินใจและการนำข้อตัดสินใจไปใช้ปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามแผน และ 5) การควบคุม คือ การกำหนดวิธีการที่จะคาดคะเนหรือตรวจสอบความผิดพลาดล้มเหลวที่จะเกิดขึ้น เพื่อหาวิธีการป้องกันหรือแก้ไข ดังนั้น การวางแผนควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ แนวทางหรือนโยบาย วิธีดำเนินการ ทรัพยากรที่จะต้องใช้ การควบคุมตรวจสอบ การมอบหมายอำนาจหน้าที่ และการจัดข่ายงานด้านการสื่อสาร นอกจากนี้ ควรจะมีส่วนที่เป็นข้อมูลหรือสถิติต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการวางแผน รวมทั้งวิธีการเปรียบเทียบทางเลือกต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ปฏิบัติอีกด้วย

การวางแผนโดยทั่วไป แบ่งออกได้ 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นวางแผน เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดและเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดของกระบวนการวางแผนทั้งหมด เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการเตรียมแผน การกำหนดแผน การขออนุมัติแผน 2) ขั้นปฏิบัติตามแผน เป็นขั้นตอนที่ลงมือปฏิบัติตามแผนจริง ในส่วนนี้จะเกี่ยวข้องกับการควบคุม ให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายของแผนที่ได้วางไว้ในแผน และ 3) ขั้นประเมินผลแผน เป็นขั้นตอนในการตรวจสอบว่าผลการดำเนินงานจริงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้มีความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด ดำเนินงานได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไข เพิ่มเติมหรือเสริมในจุดบ้าง โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีลักษณะต่อเนื่องหรือแผนที่ใช้ระยะเวลายาว เพื่อให้แผนงานในครั้งต่อไปมีความสมบูรณ์มากขึ้น

การวางแผนการท่องเที่ยวเป็นการวางแผนที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันจากหลายฝ่าย ที่

จะกล่าวต่อไปนี้เป็นโครงสร้างและคำแนะนำที่ไม่ซับซ้อนมากสำหรับการวางแผนการท่องเที่ยวระดับชุมชนหรือระดับท้องถิ่น การวางแผน คือ กระบวนการที่ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ตลอดจนเป็นการระบุและประเมินวิธีการที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ในกรณีที่เป็นการวางแผนการท่องเที่ยว ผู้วางแผนจะต้องพิจารณาถึงทรัพยากรทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นองค์กรต่าง ๆ ตลาด และกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ นอกจากนี้ ในการวางแผนการท่องเที่ยวยังต้องพิจารณาแง่มุมทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และสถาบัน ต่าง ๆ ที่มีส่วนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ขั้นตอนของกระบวนการวางแผนการท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่มุ่งเน้นถึงวัตถุประสงค์ กล่าวคือ เป็นความพยายามที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ด้วยการทำให้สอดคล้องกันระหว่างทรัพยากรที่มีอยู่กับความต้องการของผู้วางแผน การวางแผนการท่องเที่ยวจำเป็นต้องทำอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ ซึ่งการดำเนินการในขั้นตอนหนึ่ง ๆ จะส่งผลต่อการดำเนินการในขั้นตอนต่อ ๆ ไป โดยการวางแผนการท่องเที่ยวมี 6 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ 2) การกำหนดระบบการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ทรัพยากร องค์กรต่าง ๆ และตลาดนักท่องเที่ยว 3) การกำหนดทางเลือกต่าง ๆ 4) การประเมินทางเลือก 5) การเลือกทางเลือกและการปฏิบัติตามแนวทางที่ได้เลือก และ 6) การควบคุมและการประเมิน Gartner (1996) ได้ระบุถึงหน้าที่หลัก 5 ประการที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

1) งบประมาณและการเงิน องค์กรต้องมีงบประมาณที่เพียงพอในการปฏิบัติงาน ซึ่งงบประมาณได้มาจากชุมชนในรูปของภาษีพิเศษ เช่น ภาษีห้องพักในโรงแรม ภาษีทั่วไป การจัดตั้งกองทุน หรือการบริจาค

2) การสื่อสาร การสื่อสารในที่นี้หมายถึง การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและการสื่อสารในชุมชน ต้องจัดให้มีศูนย์ข้อมูลข่าวสารที่ให้ข้อมูลข่าวสารโดยทั่วไปของชุมชน รวมถึงกิจกรรมเทศกาลต่าง ๆ บริการด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่สื่อสารกับคนในชุมชนยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวและเป็นการสร้างความสำคัญระหว่างองค์กรด้านการท่องเที่ยวกับคนในชุมชน

3) การศึกษาและการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการช่วยเตรียมความพร้อมกำลังคนในชุมชนต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว องค์กรด้านการท่องเที่ยวของชุมชนต้องช่วยให้การศึกษาและฝึกฝนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีความรู้เกี่ยวกับงานด้านการบริการนักท่องเที่ยว เป้าหมายก็เพื่อให้การให้บริการนักท่องเที่ยวมีคุณภาพและมีความเป็นมิตรมากขึ้น

4) การวิจัยและการรวบรวมข้อมูล การทำการวิจัยมีประโยชน์ช่วยในด้านการตัดสินใจล่วงหน้าและการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงหรือแนวโน้มต่าง ๆ ที่อาจมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวในชุมชน

5) การส่งเสริมการตลาด ซึ่งสามารถทำได้ในรูปแบบของการโฆษณาทางตรง การสื่อสารโดยใช้

สื่อมวลชน และการติดต่อกันโดยตรงระหว่างบุคคล รวมถึงการจัดกิจกรรมพิเศษ เพื่อให้การท่องเที่ยวของชุมชนเป็นที่รู้จักของผู้รับสารกลุ่มเป้าหมาย และเป็นการเพิ่มส่วนแบ่งทางการตลาด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์หลัก คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างคุณภาพ ทักษะ และความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเองบนฐานความพอเพียงและความรู้ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของต้นทุนทรัพยากรชุมชนสู่การเป็นสินค้าและบริการบนฐานอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ และการมีส่วนร่วมของชุมชนสู่ต้นแบบเป็นแหล่งเรียนรู้การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับต่าง ๆ ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาการบริหารจัดการการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลของความสุขอย่างเท่าเทียมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนระบบการบริหารจัดการ และการทำงานเชื่อมโยงเชิงเครือข่ายประชารัฐที่มีเอกภาพ มั่นคงและยั่งยืนยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาดัชนีชี้วัดความสุขระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยวตลอดจนพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในภูมิภาคอาเซียน

ทั้งนี้ ในการพยายามที่จะวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว Murphy (1985) กล่าวว่า ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีส่วนร่วมด้วยเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

และยั่งยืน การท่องเที่ยวที่อิงกับชุมชน (Community-Oriented Tourism) จัดว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบหนึ่ง การบริหารจัดการถือว่าเป็นองค์ประกอบหลักของกลยุทธ์การท่องเที่ยวที่อิงกับชุมชน เพราะเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว Gartner (2004) ยังกล่าวอีกว่า องค์การทางการท่องเที่ยว มักจะถือกำเนิดขึ้นมาจากกลุ่มคนเล็ก ๆ ผู้ซึ่งมีการพบปะ ประชุม พูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการและได้อภิปรายกันในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยว ต่อจากนั้น ก็มีการเลือกหัวหน้ากลุ่มซึ่งมักเกิดขึ้นในชุมชนต่าง ๆ ในชนบท

การวางแผนการท่องเที่ยวที่อิงกับชุมชนควรถูกสร้างขึ้นจากการรับรู้และความต้องการของคนในชุมชน และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการอื่น ๆ แนวคิดและโอกาสต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน Pinel (1999) ได้นำเสนอแบบจำลองการวางแผนการท่องเที่ยวที่อิงกับชุมชนที่ประกอบด้วย การประเมินชุมชนและการพัฒนาองค์กร การวางแผนและเตรียมการ การมอบหมายงาน และการควบคุมและประเมินผล ทั้งนี้ การวางแผนการท่องเที่ยวที่อิงกับชุมชนว่า ควรมีการวางกลยุทธ์หรือมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนและผู้นำชุมชนว่าจะมีความรอบรู้เกี่ยวกับความต้องการของชุมชนและการควบคุมผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้เป็นไป

ในทิศทางที่ต้องการมาน้อยเพียงใด รวมถึงการวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค จุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกกับคนในชุมชน ซึ่งต้องมีบทบาทหลักในการพัฒนา Suansri (2003) กล่าวว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่อิงกับชุมชน (The Community Based Sustainable Tourism : CBST) เป็นการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่ชุมชนเจ้าบ้านเป็นผู้ตัดสินใจและบริหารโปรแกรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแนวทางที่ชุมชนเป็นเจ้าของโปรแกรมการท่องเที่ยวและมีสิทธิ์ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมและส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากชุมชนเป็นผลให้แบบจำลองการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่อิงกับชุมชนและมีชุมชนเจ้าบ้านเป็นผู้ควบคุม ได้ถูกเสนอขึ้นโดยจากแบบจำลองนี้ ชุมชน นักท่องเที่ยว ธุรกิจการท่องเที่ยว และหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน สันธิ์ สโรบล (2551) เสนอแนะบทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการเตรียมความพร้อมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบวกกับการเฝ้าระวัง กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเหล่านี้คือ ชุมชนที่เป็นท่องเที่ยว องค์กรหรือหน่วยงานและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแสดงในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว

บทบาทของชุมชนท่องเที่ยว	บทบาทขององค์กร/หน่วยงาน และผู้ประกอบการ
1. เป็นเจ้าของพื้นที่และผู้ดูแลทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว	1. ร่วมเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนวิทยากรให้ความรู้
2. เป็นแหล่งข้อมูลและให้บริการสาระความรู้	2. สร้างระบบพี่เลี้ยงในการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเอง
3. วางระบบบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว	3. เป็นผู้ประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน
4. กำหนดข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว	4. พัฒนาฝึกอบรมคนในชุมชนและสร้างกลุ่มอาชีพการท่องเที่ยว
5. สร้างกระบวนการการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว	5. สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรมและสื่อความเข้าใจกับหน่วยงาน
6. สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน	6. ร่วมกันสร้างกติกาและจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
7. อำนวยความสะดวกและดูแลนักท่องเที่ยวดูญาติพี่น้อง	7. การบูรณาการกิจกรรมของชุมชนสู่แผนงานขององค์กรหรือหน่วยงานเพื่อสนับสนุนงบประมาณ
8. พัฒนา รักษา ฟื้นฟู ดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยว	8. จัดช่องทางทางประชาสัมพันธ์และพัฒนาระบบการตลาด
9. สร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าบ้าน	9. การติดตามประเมินผลเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์
10. การเฝ้าระวัง การตั้งรับ และการปรับตัวอย่างรู้เท่าทันต่อสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน	การท่องเที่ยวระดับชุมชนและพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

ที่มา: สิ้นธุ์ สโรบล. (2551)

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน

จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เป็นรูปแบบการทองเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะตัว แตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากการทองเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งผู้ที่จะนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติควรต้องทำความเข้าใจถึงเบื้องหลัง ความคิด หลักการ ความหมาย และองค์ประกอบที่สำคัญของ CBT (พจนานวนศรี , 2546) หลักการของการทองเที่ยวโดยชุมชน การกำหนดหลักการนี้เป็นไปเพื่อให้เห็นจุดยืนของการทองเที่ยวโดยชุมชน ที่ใช้การทองเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยหลักการของการทองเที่ยวโดยชุมชนมี คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง และ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

องค์ประกอบของการจัดการทองเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) องค์กรชุมชน หมายถึง ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย และชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3) การจัดการ หมายถึง ชุมชนมีมีกฎ - กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม

วัฒนธรรมและการทองเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการทองเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการทองเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา และมีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และ 4) การเรียนรู้ หมายถึง ชุมชนมีลักษณะของกิจกรรมการทองเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน มีการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน (พจนานวนศรี, 2546)

ดังนั้น การที่จะให้ชุมชนดำเนินการทองเที่ยวตามหลักการดังกล่าวข้างต้น มีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทองเที่ยว ในขณะเดียวกันก็ต้องรณรงค์กับคนในสังคมให้เห็นความแตกต่างของการทองเที่ยวโดยชุมชนกับการทองเที่ยวทั่วไป กระตุ้นให้เห็นความสำคัญและการเป็นนักทองเที่ยวแบบ CBT ให้มากขึ้น เพื่อสร้างการเรียนรู้และเข้าใจต่อบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิม

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนแม่บทการจัดการการทองเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดภูเก็ต เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง ในที่นี้

หมายถึง การการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภูเก็ต โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักคือการสนทนากลุ่ม โดยมีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตโดยตรง การลงพื้นที่และการวิเคราะห์เอกสาร เป็นเทคนิคเสริมในการเก็บข้อมูลฐานแนวคิด ขั้นตอน และระเบียบวิธีวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดภูเก็ตมีเครื่องมือย่อย 3 เครื่องมือ ดังนี้

การสนทนากลุ่ม (focused group)

เครื่องมือวิจัยวิจัยนี้เลือกใช้วิธีการสนทนาที่คล้ายคลึงกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) โดยผู้วิจัยเตรียมแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีคำถามเป็นลักษณะปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยมีคำถามติดตาม (follow-up questions) และเป็นคำถามให้อธิบายเพิ่มเติม (probing questions) ลักษณะของการสนทนาแบบกึ่งมีโครงสร้าง กำหนดประเด็นคำถามให้ครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ซึ่งมีประเด็นคำถามครอบคลุมเนื้อหาด้านศักยภาพ ด้านปัญหา ด้านความต้องการในการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภูเก็ต

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสังเกตโดยตรง (participant and direct observation)

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาชุมชนจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดภูเก็ต ประเมินปัญหาและความต้องการ ช่วยวิเคราะห์สถานการณ์และกำหนดแนวทาง เป็นการสังเกตอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนการติดตาม บันทึกเสียงและวิเคราะห์ไปในขณะเดียวกัน และการสังเกตโดยตรงถูกนำมาใช้ในการลงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับเครือข่ายเพื่อสำรวจข้อมูลสภาพทั่วไป ทางด้านกายภาพด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐาน เพื่อเพิ่มความเข้าใจของการศึกษาวิจัย โดยสังเกตสภาพภูมิประเทศ ตลอดจน ระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ ของชุมชน วิถีชีวิตชุมชน สภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน พร้อมการถ่ายรูป (photo-taking) เพื่อบันทึกภาพโดยผู้วิจัยได้ใช้กล้องถ่ายรูปเป็นเครื่องมือหลักเพื่อช่วยในการสังเกต ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จดบันทึกโดยทั่วไปจากการสังเกตในสมุดบันทึกความจำ (aid-memories) อีกด้วย

การวิเคราะห์เอกสาร (documentation analysis)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารท้องถิ่นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภูเก็ต เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น รายงานประจำปีของหน่วยงานท้องถิ่น เช่น วารสาร รายงานการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล และจังหวัด รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดภูเก็ตและสำนักงาน

จังหวัดภูเก็ตเพื่อให้ได้มาซึ่งการเปรียบเทียบข้อมูล และตีความข้อมูลให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

การกำหนดตัวอย่างประชากรสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้กำหนดจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดภูเก็ตโดยเน้นการวางแผนแบบระบบจากล่างขึ้นบน (bottom-up planning) เพื่อความรู้และความเข้าใจเชิงลึกในปรากฏการณ์จริง สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และมีประสบการณ์และความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาแผนแม่บทการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดภูเก็ตที่เหมาะสมกับสถานการณ์และศักยภาพของจังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ กลุ่มประชากรที่ศึกษา คือ กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดภูเก็ตตามประกาศจังหวัดภูเก็ต พ.ศ. 2559 ประกอบด้วย 1) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแขนง 2) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนป่าคลอก 3) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะโหลน 4) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองเก่าจังหวัดภูเก็ต 5) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนไม้ขาว 6) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบางเทา และ 7) กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกมลา ในการศึกษาครั้งนี้ มีการสนทนากลุ่มร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 7 กลุ่ม ๆ ละ 12 ครั้ง และมีการลงพื้นที่ศึกษาอย่างมีส่วนร่วมร่วมกันเป็นระยะเวลา 10 เดือนกับทั้ง 7 เครือข่ายของจังหวัดภูเก็ต โดยกระบวนการศึกษาการจัดทำแผนแม่บท เริ่มจากการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาปัญหาของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดภูเก็ตจากเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 กลุ่ม และประชุมวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกันกับคณะทำงานและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่อด้วยการวางแผนแม่บทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน และการประชุมเพื่อพิจารณาแผนแม่บท และส่งมอบแผนแม่บทให้กับสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดภูเก็ต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แก่นสาระและแบ่งเป็นหมวดหมู่ (thematic analysis) และสร้างข้อสรุปหรือการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) ที่ได้จากการสนทนากลุ่ม สังเกตอย่างมีส่วนร่วม แล้วจดบันทึก ซึ่งวิธีการหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้รับอิทธิพลจากวิธีการของสุมังค์ จันทวานิช (2548) เป็นแบบอย่างในการวิเคราะห์ โดยมีการจัดแยกประเภทข้อมูลเป็นแฟ้มข้อมูลจัดหมวดหมู่ของข้อมูลในแต่ละแฟ้มข้อมูลนำหัวข้อย่อมาตีความและปรับเปลี่ยนจนได้ข้อสรุปอธิบายความหมาย ปรับข้อมูลโดยอาศัยกรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภูเก็ต วิเคราะห์ร่วมกับชุมชนและภาคีเครือข่ายโดยใช้หลักการของ Middleton et al. (2009) โดยสามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1.1 Accessibility จากการลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับชุมชน พบว่า 7 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้าถึงได้อย่างสะดวกที่สุดทางบกโดยรถยนต์ และรองลงมา คือ ทางทะเล เฉพาะชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับทะเล เช่น ชุมชนเกาะโหลน ชุมชนไม้ขาว และชุมชนป่าคลอก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สภาพเส้นทางการคมนาคมทางบกยังมีไม่เหมาะสมเนื่องด้วยมีลักษณะแคบ มีพื้นผิวขรุขระ ตลอดจน ขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของเส้นทางและป้ายบอกทาง โดยเฉพาะป้ายภาษาต่างประเทศ ทั้งนี้ ยังพบอีกว่าการคมนาคมทางบกในเวลากลางคืนมีความไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง

1.2 Attractions จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านในกรณีศึกษามีสิ่งดึงดูดใจที่โดดเด่น 2 ประเภท คือ 1) สิ่งดึงดูดใจด้านธรรมชาติ และ 2) สิ่งดึงดูดใจด้านศิลปวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยสิ่งดึงดูดใจด้านธรรมชาติ ประกอบด้วย พื้นที่ทางทะเล พื้นที่ป่าโกงกาง และพื้นที่กิจกรรมเชื่อมโยง (Off Island activities) และสิ่งดึงดูดใจด้านศิลปะและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิตชาวประมง 2) เครื่องมือการประกอบอาชีพประมงแบบดั้งเดิม 3) อาหารท้องถิ่น 4) อาหารทะเล โดยเฉพาะ Phuket Lobsters 5) การเขียนผ้าบาติก และ 6) การแต่งกายแบบวัฒนธรรมดั้งเดิม (ผ้าป่า ย่าหยา)

1.3 Amenities จากการศึกษาพบว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ชั้นพื้นฐานอันได้แก่ ประปา และไฟฟ้า โดยจังหวัดภูเก็ตได้รับงบประมาณในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นเหนือพื้นฐาน อาทิเช่น ระบบอินเทอร์เน็ต จุดบริการ wifi 1,000 จุด และระบบ CCTV เพื่อความปลอดภัย เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเครือข่าย พบว่า ยัง

ขาดแคลนที่จอดรถ บริการรถรับส่ง ป้ายทางภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Information Center) รวมถึง แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนในเครือข่าย

1.4 Accommodation จากการศึกษาพบว่า เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่ไม่มีระบบบริการที่พักแรมของชุมชน ซึ่งหากได้รับการพัฒนาต้องปฏิบัติตามกระบวนการการบริการที่พักรวมและโฮมสเตย์ของกรมการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จังหวัดภูเก็ตมีจำนวนห้องพักเป็นจำนวนมากจากจำนวนที่พักแรมทั่วทั้งจังหวัดที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย 486 แห่ง ซึ่งเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวกลุ่มตลาดทั่วไปหรือตลาดมวลชน

1.5 Activities จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถเกิดขึ้นได้ในพื้นที่เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดภูเก็ตสามารถสรุปได้ 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และ 2) กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ประกอบด้วย 1) กิจกรรมทางทะเลและป่าโกงกาง 2) กิจกรรมในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ล่องแก่ง น้ำตก ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ และศึกษาโครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นต้น และ 3) นั่งเรือชมเกาะ สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ประกอบด้วย 1) ศึกษาประวัติศาสตร์และรับชมการแสดงศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน รวมถึงการแต่งกายแบบท้องถิ่น 2) การเรียนรู้วัฒนธรรมด้านอาหารท้องถิ่นและอาหารทะเล 3) ศึกษาสถาปัตยกรรมอาคารแบบชิโนโปรตุกีส 4) การ

เรียนรู้วิถีชีวิตชาวประมงและเกษตรกร 5) การ
สาธิตและฝึกปฏิบัติการผลิตผ้าบาติก 6) ศึกษาการ
ทำของที่ระลึกและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

2. การวิเคราะห์ SWOT Analysis ของ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต 7 ชุมชน

2.1 จุดเด่น (Strengths) จากการศึกษา
พบว่า เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความพร้อม
ในด้านศักยภาพการท่องเที่ยวและบุคลากร เช่น คนใน
ชุมชนมีจิตบริการและพร้อมที่จะต้อนรับ
นักท่องเที่ยว พื้นที่หมู่บ้านมีความได้เปรียบด้าน
ทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมใกล้ชายหาดและทะเล มี
วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด
และมีความเป็นพหุสังคม มีแกนนำด้านการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสบการณ์ มีจิตอาสา
และมีความเป็นผู้นำสูง มีองค์ความรู้ด้านการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนในท้องถิ่น มีการพัฒนา
เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง คน
ในชุมชนมีแรงจูงใจในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยว
โดยชุมชน มีชุมชนที่ได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยว
โดยชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว
ชุมชนมีความหลากหลายและได้รับรางวัล

2.2 จุดด้อย (Weaknesses) จาก
การศึกษา พบว่า มีจุดด้อยหลัก 5 ด้าน คือ 1) ด้าน
สาธารณูปโภค ประกอบด้วย สิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกขั้นพื้นฐานและขั้นเหนือพื้นฐาน ขาดแคลน
ระบบการขนส่งสาธารณะในท้องถิ่น และขาดป้าย
สัญลักษณ์ 2) ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย
การขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน การขาด
แคลนหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน ขาดแผนและยุทธศาสตร์การ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในระดับชุมชนและระดับ
จังหวัด ขาดระบบบริหารจัดการในการสร้าง
แรงจูงใจ 3) ด้านการจัดการความรู้ ประกอบด้วย
การขาดแคลนกระบวนการถ่ายทอดความรู้
ขาดการสืบทอดองค์ความรู้ ขาดทักษะในการ
บริการ และขาดการสร้างความรู้ความเข้าใจในการ
พัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4) ด้าน
การตลาดและประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย การ
ขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวโดย
ชุมชน การไม่มีศูนย์จัดแสดงและจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์ชุมชน การขาดการเชื่อมโยงการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนกับภาคธุรกิจเอกชน และการ
ขาดกิจกรรมทางการตลาดเพื่อสร้างการรับรู้การ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัด และ 5) ด้าน
กฎหมายและจรรยาบรรณ ประกอบด้วย ความ
ขัดแย้งและความเห็นที่ตรงกันของสมาชิกในชุมชน
การขาดกฎระเบียบและกฎกติกาด้านการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน การขาดการส่งเสริม
จรรยาบรรณเพื่อป้องกันผลกระทบจากการ
ท่องเที่ยว

2.3 โอกาส (Opportunities) จาก
การศึกษา พบว่า เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
จังหวัดภูเก็ต มีโอกาสทั้งภายในและภายนอก 2
ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย โอกาสใน
การเชื่อมโยงกับภูมิภาคและนานาชาติ โอกาสการ
เติบโตทางเศรษฐกิจและการลงทุนในการสร้าง
ความหลากหลายของการท่องเที่ยว โอกาสจาก
นโยบายของรัฐบาลยุคปัจจุบันที่ให้การสนับสนุน
การท่องเที่ยวโดยชุมชน และโอกาสจากความรู้มือ
ของผู้ประกอบการธุรกิจเอกชน และ 2) ด้านสังคม
ประกอบด้วย กระแสการท่องเที่ยวอนุรักษ์และ

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาและนักวิชาการในท้องถิ่น กระแสการท่องเที่ยวโลกด้านการท่องเที่ยวชุมชน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศที่สอดคล้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศ

2.4 อุปสรรค (Threats) จากการศึกษา พบว่า เครื่องข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดภูเก็ต มีอุปสรรคที่สำคัญ คือ 1) นโยบายภาครัฐที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา 2) ค่านิยมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย 3) รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวกระแสรอง 4) การเข้ามาของนักท่องเที่ยวจำนวนมากอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนแบบดั้งเดิม และก่อให้เกิดมลภาวะในชุมชน 5) มีการแข่งขันกันเองระหว่างการท่องเที่ยวกระแสรองในรูปแบบต่าง ๆ และ 6) การฉกฉวยผลประโยชน์จากกลุ่มนายทุนทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมต่อคนในชุมชน

3. แผนแม่บทการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จากการสังเคราะห์และวางแผนร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต ได้จัดทำแผนแม่บท ดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.1.1 วิสัยทัศน์

การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต เป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สร้างความรู้ความสามัคคี มีความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนให้กับคนในชุมชนและเชื่อมโยงนานาชาติ

3.1.2 พันธกิจ

1) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

2) เตรียมความพร้อมภาคบริการ ภาคผลิต ทรัพยากรมนุษย์และปัจจัยสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3) อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

4) สร้างเครือข่ายพันธมิตรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

5) ส่งเสริมและสร้างความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

6) บูรณาการการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม

3.1.3 เป้าประสงค์

1) เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดภูเก็ต

2) สร้างความประทับใจต่อนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพ

3) พัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตสู่มาตรฐานที่มีคุณภาพ

4) สร้างเครือข่ายพันธมิตรด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.2 ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาร่วมกันกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต กำหนดให้มี 7 ยุทธศาสตร์หลัก และมีโครงการย่อยภายใต้ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ

- 1) โครงการพัฒนาปรับปรุงศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 2) โครงการทำฝายเก็บน้ำชุมชน
- 3) โครงการติดตั้งแสงสว่าง
- 4) โครงการพัฒนาและปรับปรุงถนนเพื่อเป็นทางเข้าสู่หมู่บ้านเพื่อรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 5) โครงการระบบน้ำเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 6) โครงการระบบสื่อสารเทคโนโลยี

ยุทธศาสตร์ 2 การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพ

- 1) โครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนภูเก็ต
- 2) โครงการจัดทำแผนที่แหล่งท่องเที่ยวและป้ายแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

ยุทธศาสตร์ 3 การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตอย่างยั่งยืน

- 1) โครงการประชาสัมพันธ์เชิงรุกการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

2) โครงการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

3) โครงการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้า/ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

4) โครงการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

5) โครงการจัดกิจกรรมทางการตลาด/อีเว้นท์ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

ยุทธศาสตร์ 4 การพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

1) โครงการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ

2) โครงการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เป็นวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์

ยุทธศาสตร์ 5 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตอย่างยั่งยืน

1) โครงการผู้รับผิดชอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

2) โครงการกำหนดกฎและระเบียบด้านการบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3) โครงการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดภูเก็ต

4) โครงการศึกษาจุดขาย จุดเด่น จุดดึงดูดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต

5) การจัดการความรู้กับปราชญ์ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6) สร้างเรื่องราวให้กับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

7) โครงการจัดทำหลักสูตรของคนในชุมชน (อบรม ปฏิบัติ และศึกษาดูงาน)

8) โครงการจัดทำหลักสูตรระยะสั้น พัฒนาการเรียนรู้ด้าน

9) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศและสากล

ยุทธศาสตร์ 6 การเสริมสร้างความปลอดภัย สาธารณสุข และสุขอนามัยเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1) โครงการสร้างความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ 7 สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

1) โครงการสร้างภาคีเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2) โครงการสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3) โครงการสร้างภาคีเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับประเทศอาเซียน

อภิปรายผล

แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดภูเก็ต ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สร้างความรู้ความสามัคคี มีความมั่งคั่งอย่างยั่งยืนให้กับคนในชุมชนและเชื่อมโยงกับนานาชาติสอดคล้องตาม

หลักการพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของ UNWTO (2004) ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (2549) และกรมการท่องเที่ยว (2560) ที่กำหนดไว้ว่า 1) การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นเน้นให้ความสำคัญสูงมากแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือว่าคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานสำคัญในการประกันคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม โดยหลักเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศ 2) มิติแห่งอนาคต การพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาเพื่ออนาคตดังนั้นการวางนโยบายและการวางแผนจึงต้องมองทั้งใกล้และไกลเพื่อให้ครอบคลุมถึงชนรุ่นหลัง ซึ่งในการมองอนาคตจุดเน้นไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุ หากแต่เป็นเรื่องการพิทักษ์รักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติให้อยู่คงทน 3) การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้เมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 4 คือ มนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยีดำเนินไปด้วยดี 4) การเคารพในสังคมและวัฒนธรรมประเพณีของประชาชนพื้นเมือง 5) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรจะทำให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholders) และ 6) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาการศึกษาและหลักสูตรอบรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับสาธารณะชน ตลอดจนส่งเสริมความสามารถทางธุรกิจ การประกอบอาชีพ และความเชี่ยวชาญในสาขาอาชีพต่าง ๆ

แผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตของการวิจัยในครั้งนี้เน้นพันธกิจในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก เตรียมความพร้อมภาคบริการและ
ทรัพยากรมนุษย์ อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว
บูรณาการการดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน
อย่างมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายพันธมิตรการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการเรียนรู้ทั้งในระดับ
ท้องถิ่น ชาติ และนานาชาติ ซึ่งสอดคล้องกับ
องค์ประกอบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของ
Dowling and Fennel (2003) ที่กล่าวไว้ 8 ข้อ
คือ 1) องค์ประกอบพื้นฐานหรือทรัพยากรการ
ท่องเที่ยว ในด้านทรัพยากรประเภทธรรมชาติ
และด้านศิลปวัฒนธรรม 2) ตลาดการท่องเที่ยว ซึ่ง
ตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตยังขาด
แผนและเครื่องมือการโฆษณา ประชาสัมพันธ์เชิง
รุก เช่น เข้าร่วมงานมหกรรมการท่องเที่ยวของ
ททท. 3) บริการการท่องเที่ยว ที่เห็นได้ชัดเจนก็
เช่น การจัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวตามเส้นทาง
การท่องเที่ยวหลักของชุมชนที่ออกแบบขึ้นตาม
ความโดดเด่นและศักยภาพของชุมชน การกำหนด
ตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการนำเที่ยวและ
มัคคุเทศก์ชุมชน และการรักษาความปลอดภัย
สำหรับการท่องเที่ยวทางเรือ 4) การให้การศึกษา
และสร้างจิตสำนึก ได้แก่ การให้การศึกษาใน
กระบวนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การเรียนรู้ร่วมกัน
เป็นต้น 5) การจัดสื่อความหมายธรรมชาติ 6) การ
มีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ความเกี่ยวข้องของ
ชุมชนกับการท่องเที่ยว และทิศทางการมีส่วนร่วม
ในกระบวนการท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งโครงการวิจัย
นี้ได้ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ
เริ่มตั้งแต่การทราบถามความต้องการจากคนใน
ชุมชนว่าต้องการพัฒนา การวางแผนการท่องเที่ยว
ชุมชน 7) การจัดการกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่

มาตรการการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจาก
การท่องเที่ยว และหลักการลดผลกระทบ เป็นต้น
และ 8) การจัดทำแนวทางการปฏิบัติ ที่กำหนด
เป็นโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ต่อเนื่อง 5 ปี
ตามแผนแม่บท

กระบวนการจัดทำและสังเคราะห์แผนแม่บท
การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต ได้ดำเนินการ
อย่างมีส่วนร่วมกับเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน
จังหวัดภูเก็ต เป็นระยะเวลา 1 ปี โดยกำหนด
ยุทธศาสตร์หลัก คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีคุณภาพ
การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน การ
พัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน
การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง
ยั่งยืน การเสริมสร้างความปลอดภัย และการสร้าง
การมีส่วนร่วมตามแนวทางการพัฒนาแผน
ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประเทศ
(กรมการท่องเที่ยว, 2560) และเป็นไปตาม
หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
(Community-Based Tourism : CBT) อีกด้วย
ซึ่งประกอบด้วยหลักการ 10 ประการ (พจนานวน
ศรี, 2546) คือ 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ 2) ชาวบ้าน
เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนด
ทิศทาง 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเองที่มี
นักท่องเที่ยวมาศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มี
อยู่ในชุมชนของตน 4) ยกระดับคุณภาพชีวิตจาก
การจัดสรรกำไรส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวเข้า
กองทุนพัฒนาชุมชน 5) มีความยั่งยืนทางด้าน
สิ่งแวดล้อม 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
หรือเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลกันระหว่าง

เจ้าบ้านและนักท่องเที่ยว 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงานสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้กับชุมชนของตน 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และ 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

กระบวนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เน้นมุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับการวางแผนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนแบบ bottom up approach เพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดตนเอง ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ จากสมาชิกในชุมชนในจังหวัดจากสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นการใช้ทรัพยากรของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนและการขาดความรู้ความเข้าใจของสมาชิกในชุมชนจะส่งผลต่อการจัดการผลกระทบการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2559) ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ จะช่วยส่งผลต่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่ปฏิบัติได้จริงเหมาะสมและสอดคล้องต่อขีดความสามารถการรองรับได้ของชุมชนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่เกิดขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ กิจกรรมการร่วมศึกษาร่วมวิเคราะห์ ร่วมประเมิน ร่วมศึกษาวิจัยเอกสาร ร่วมรับฟังความคิดเห็น ร่วมถอดบทเรียน และร่วมพัฒนาแผนการพัฒนาและบริหารจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยว สอดคล้องกับทฤษฎีการวางแผน และแนวคิดของพจนานวนศรี (2546) ต่อกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อันจะนำมาสู่ความรู้ความเข้าใจ การยอมรับ และความร่วมมือในกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ของภาครัฐ ทั้งนี้ กิจกรรมการมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้สนับสนุนการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการทำงานของภาครัฐ โดยเน้นการร่วมให้ความคิดเห็น ร่วมประเมินสถานการณ์ ร่วมรับผิดชอบ และผลักดัน รวบรวมองค์ความรู้ ร่วมปรับปรุงและพัฒนา ร่วมวางรูปแบบการจัดการและการร่วมตัดสินใจโดยชุมชนหรือภาคประชาชนควรได้รับทราบข้อมูลจากภาครัฐ และรัฐรับฟังความคิดเห็นก่อนตัดสินใจเพื่อให้เกิดฉันทามติในการทำงานหรือพัฒนาในเรื่องหรือโครงการนั้น ๆ

การวิจัยครั้งนี้ยังค้นพบการให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการตลาดซึ่งเป็นประเด็นข้อถกเถียงต่อการวางแผนเพื่อสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น หากจะพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนจะต้องร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนในการจัดทำการตลาดและการประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับทิศทางของแนวโน้มกลุ่มเป้าหมายและการตลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของเทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) และพิมพ์ลภัส พงศกรรังศิลป์ (2557) ได้เสนอแนะแผนการจัดการและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและแผนการตลาดทางการท่องเที่ยวจะต้องมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน เนื่องจากการตลาดเป็นการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการ

พัฒนาการท่องเที่ยวแต่ควรอยู่ภายใต้ศักยภาพในการรองรับของพื้นที่ และที่สำคัญชุมชนยังไม่มี ความสันทัดในด้านการตลาดจึงยังต้องอาศัยการเรียนรู้จากภาครัฐและความร่วมมือในการบริหารจัดการจากภาคเอกชน หรืออาจทำให้รูปของเครือข่ายการท่องเที่ยวที่มีสมาชิกเครือข่ายจากพหุภาคีในท้องถิ่นและการประชุมสื่อสารกันเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาและบริหารจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอันจะส่งผลต่อความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านกับเส้นทางการท่องเที่ยวอื่นในระดับจังหวัดเพื่อเพิ่มความหลากหลายในการท่องเที่ยวและเป็นเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันด้านการตลาดและสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วยซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของ ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี (2556) ที่เน้นการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยด้านการวางแผนส่งเสริมการตลาด มีการดำเนินงานด้านการตลาดมากขึ้นจากที่เคยเน้นการตลาดแบบปากต่อปาก (Word of Mouth) พบการทำตลาดผ่านเว็บไซต์ การทำโบรชัวร์ การทำสื่อบรรยายแบบสื่อวีดิทัศน์เพิ่มขึ้นในกลุ่มสมาชิกเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต เนื่องจากมีการสนับสนุนมากขึ้นจากภาครัฐในท้องถิ่น เช่น กลุ่มชุมชนย่านเมืองเก่าได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครภูเก็ต สภาวัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคใต้เขต 4 (จังหวัดภูเก็ต) และสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดภูเก็ต หรือกลุ่มท่องเที่ยวชุมชนเกาะโหล่น ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่ง

ประเทศไทย ภาคใต้เขต 4 (จังหวัดภูเก็ต) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษา พบว่า การวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนพบเพียงสมาชิกเครือข่ายในกลุ่มที่มีประสบการณ์มากกว่า 5 ปี ขึ้นไป ซึ่งมีเพียง 3 ใน 7 ของกลุ่มสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ต และยังพบว่าสำนักงานการท่องเที่ยวกีฬาจังหวัด ประกอบกับแผนพัฒนาจังหวัดภูเก็ตยังไม่มีแผนงานเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเฉพาะ ทั้งนี้ อาจเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดจัดเป็นแผนงานยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจในภาพรวม โดยเน้นแผนงานด้านพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและแผนงานส่งเสริมนโยบายประชารัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในภาพรวม และการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน แต่ก็ไม่ใช้การวางแผนเพื่อการท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่แท้จริง

ผลการศึกษายังพบความสำคัญต่อการจัดการความรู้ เนื่องจากแม้มีการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดภูเก็ตมาหลายปี แต่ยังพบความไม่พร้อมในด้านบุคลากรในส่วนของสมาชิกชุมชนที่ยังขาดความเข้าใจด้านการท่องเที่ยว ความรู้ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว การบริการ ตลอดจนการจัดการผลกระทบซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่มีความจำเป็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ผลการศึกษาดอกย้าการจัดอบรมความรู้เพิ่มเติม การจัดการวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัตรายการนำเที่ยวและการคิดราคาขาย การจัดการกองทุนและบัญชี การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นและมัคคุเทศก์น้อย ภาษาต่างประเทศ และมาตรฐานที่พักสัมผัส

วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างคุณภาพและทักษะความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน (อพท., 2560) ทั้งนี้เป็นผลมาจากการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดภูเก็ตมักขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนเป็นหลักซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นเพองสำคัญในการขับเคลื่อน แม้สมาชิกส่วนใหญ่มีลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการวางแผนแก้ปัญหาและมีความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกในชุมชน แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นปัจจัยเบื้องต้นที่สำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไม่ใช่แค่เพียงสมาชิกมีส่วนร่วมเพียงในการวางแผนและพัฒนา แต่สมาชิกหรือกลุ่มผู้จัดจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านการจัดการการท่องเที่ยวอันจะนำไปสู่การเรียนรู้การพึ่งตนเอง เสรีภาพ ความร่วมมือ เพื่อสามารถกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นธรรมและร่วมปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเอง

การศึกษาครั้งนี้พบว่าปัญหาและอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตเชื่อมโยงกับความไม่พร้อมของชุมชนในการจัดตั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เนื่องจากชุมชนปราศจากการวางแผนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการในการวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดและเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดของกระบวนการวางแผนทั้งหมด (ตุลา มหาพสุธานนท์, 2545) และข้อจำกัดของการวางแผนเป็นงานที่ต้องใช้ทรัพยากรทั้งคน เงิน วัสดุและการ

จัดการที่จำเป็นเกี่ยวกับเวลา ดังนั้น เป้าหมายของการวางแผนการท่องเที่ยว จะต้องคำนึงความสมดุลระหว่างการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น (Pinel, 1999)

ผลการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดภูเก็ตยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการเนื่องจากเมื่อมีองค์กร หน่วยงาน หรือสถาบันการศึกษาเข้ามาสนับสนุนหรือให้คำปรึกษาแต่กิจกรรมดังกล่าวมักเกิดในรูปแบบไม่ต่อเนื่องและขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารของแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะในระบบราชการ หากมีการแต่งตั้งโยกย้ายก็จะส่งผลโดยตรงต่อนโยบายและกิจกรรมสนับสนุนต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมา ทั้งนี้หมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงขององค์กรภายในชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมา เพื่อรองรับและรับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมอีกด้วย ดังนั้น จึงควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบหลักด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งอาจเป็นการพัฒนาร่วมกัน 3 ฝ่าย กล่าวคือ ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคชุมชน โดยในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้มีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงการศึกษาและการฝึกอบรม การวิจัยและการรวบรวมข้อมูล การส่งเสริมการตลาดงบประมาณ การเงิน และการสื่อสารด้วย (Gartner, 2004) การศึกษาครั้งนี้ยังเน้นให้เห็นว่าการสนับสนุนช่วยเหลือที่ไม่จริงจังและขาดความต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจำเป็นต้องใช้เวลาในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงจะมีความยั่งยืนตามมา และในทางกลับกัน หากกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มีความคาดหวังและรอคอยว่าหน่วยงานจากภายนอกจะต้องเข้ามาช่วยเหลืออยู่ตลอด จะทำให้ชุมชนไม่มีความกระตือรือร้นในการช่วยเหลือตัวเองในการพัฒนา จึงทำให้การพัฒนายังคงล่าช้าในบางกลุ่ม เมื่อเทียบกับกลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ

หากพิจารณาในด้านโครงการและกิจกรรมย่อยได้ยุทธศาสตร์หลักของงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยโครงการย่อย 27 โครงการ สอดคล้องกับหลักการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2550) ในสี่หลักการจากทั้งหมดที่มีอยู่ 5 หลักการ คือ 1) เร่งพัฒนาบูรณะฟื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวโดยส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง 2) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพรวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมโดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้นทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว และ 3) เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆโดยรอบทั้งทางด้านการตลาดการลงทุนและการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว และ 4) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกโดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชนตลอดจนพัฒนา

คุณภาพการบริการการท่องเที่ยวรวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลายนอกจากนี้ ในส่วนของประเทศไทยก็ได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย ปี 2558 - 2560 ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน ภายใต้แคมเปญ Amazing Thailand ที่ได้กำหนดแนวทางบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนไทย มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ใน 20 ปี โดยเน้นการพัฒนาการตลาดผลิตภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวชุมชน เช่น การคัดเลือกและศึกษาสินค้าการท่องเที่ยวชุมชน การออกแบบสินค้าท่องเที่ยวชุมชน การทำการตลาดและสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย และการต่อยอดการสร้างความร่วมมือและสร้างสรรค์ร่วมกัน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในจังหวัดภูเก็ต 3 แนวทาง คือ 1) การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน 2) การตลาดอย่างยั่งยืน และ 3) การจัดการความรู้อย่างยั่งยืน มีรายละเอียด ดังนี้

1. การบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

1.1 การจัดตั้งผู้รับผิดชอบงานด้านการการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดโดยตรง

1.2 การกำหนดระเบียบและกติกาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อป้องกันผลกระทบของการท่องเที่ยว

1.3 การสนับสนุนการเตรียมความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.4 การเสริมสร้างความ
ปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.5 การจัดตั้งศูนย์จำหน่าย
สินค้าและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. การตลาดอย่างยั่งยืน

2.1 การศึกษาจุดเด่นและจุดดึงดูดของ
ชุมชน โดยใช้เทคโนโลยีในการส่งเสริม

2.2 การสร้างเรื่องราวให้กับแหล่ง
ท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสร้างคุณค่าในการ
ท่องเที่ยว

2.3 การจัดทำข้อมูลประวัติศาสตร์
ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีใน
ระบบฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์และ
การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

2.4 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนประจำปีในระดับท้องถิ่น ชาติ
และนานาชาติ

2.5 การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนผ่านรูปแบบภาคีเครือข่ายระดับจังหวัด
ภูมิภาค และประเทศ

3. การจัดการความรู้อย่างยั่งยืน

3.1 การเตรียมความพร้อมด้าน
ทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนอย่างยั่งยืน

3.2 การสร้างความเข้าใจ ความ
ตระหนัก และการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน
ท่องเที่ยวและผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

3.3 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้การ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนของท้องถิ่น การฝึกอบรม
สมาชิกชุมชน และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ตลอดจน
องค์กรชุมชนให้มีความรู้ความเข้าใจด้านการ
บริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

3.4 การจัดการความรู้โดยผ่านปราชญ์
ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.5 การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นนักวิจัย
ท่องเที่ยวชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อน
และการศึกษาเรียนรู้ชุมชนของตนเองอย่างถ่องแท้
และเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับมิติ อื่น ๆ ได้

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. (2560). แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประเทศ พ.ศ. 2560 – 2564.
กรุงเทพฯ : กรมการท่องเที่ยว.
- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2550). มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐาน
การบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2559). เสนอแผนพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศ
ไทย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ.
- จิรวัดน์ นิเจนตร. (2542). การวางแผนการศึกษา. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏภูเก็ต.
- ตุลา มหาพสุธานนท์. (2545). หลักการจัดการ หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ: พ.ศ. พัฒนา.
- เทิดชาย ขวัญบำรุง. (2552). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐาน
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ปาริฉัตร สิงห์ศักดิ์ตระกูล และพัชรินทร์ เสริมการดี. (2556). การศึกษาศักยภาพและแนวทางการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์ของชุมชนบ้านทุ่งมะปราง อำเภอกวนโดนและบ้านโดนพานัน อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล.
สุทธิปริทัศน์. 27(83): 97-112
- พจนา สอนศรี. (2546). คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและ
ธรรมชาติ.
- พิมพ์ภัส พงศกรรังศิลป์. (2557). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านโคกไคร จังหวัด
พังงา. Veridian E-Journal ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ. 7(3), ก.ย -ธ.ค:
650-665.
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย. (2549). แนวทางการวางแผน
การพัฒนาท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน = Guidelines on integrated planning for sustainable
tourism development / ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่ง
เอเชีย. กรุงเทพฯ: ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย.
- สินธุ์ สโรบล. (2551). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. ประชาคมวิจัย. 57, 15-21.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2548). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานจังหวัดภูเก็ต. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดภูเก็ต 4 ปี (พ.ศ. 2558 – 2561). กรุงเทพฯ:
สำนักงานจังหวัดภูเก็ต.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2560). กฎแฉ 3C พิชิต
ใจนักท่องเที่ยว-ชุมชน. อพท. Travel เที่ยวไปให้ยั่งยืน, 2(12): 8 – 12.

- Carmon, N. and Fainstein, S. S. (2013). Policy, Planning, and People Promoting Justice in Urban Development. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Dowling, R. K. and Fennel, D. A. (2003). The Context of Ecotourism Policy and Planning. Wallingford: CAB International.
- Gartner, W. C. (1996). Tourism Development: Principles, Processes and Policies. New York, USA: John Wiley & Son.
- Gartner, W. C. (2004). Rural tourism development in the USA. International Journal of Tourism Research, 6, 151-164
- Hall, C. M. (2008). Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships (2nd ed.). Harlow: Pearson Education Limited.
- Middleton, V., Fyall, A., Margan, M. & Ranchhod, A. (2009). Marketing in Travel and Tourism 4thed. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
- Murphy, P. E. (1985). Tourism. A Community Approach. New York-London: Methuen.
- Pinel, D. P. 1999, April. "Create a good fit: A community-based tourism planning model". In Proceedings of the 1999 International Symposium on Coastal and Marine Tourism Edited by: Miller, M. L., Auyong, J. and Hadley, N. P. Vancouver.
- Suansri, P. (2003). Community Based Tourism Handbook. Bangkok: Responsible Ecological Social Tour-REST.
- United Nation World Tourism Organisation (UNWTO). (2004). Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook. Madrid, Spain: World Tourism Organisation.